

СЕЌАВАЊА

Ката ИЛИЕВА-ПОЦКОВА

ШТРАЈКОТ НА МОНОПОЛСКИТЕ РАБОТНИЦИ ВО МАЈ 1941 ГОДИНА ВО СТРУМИЦА

(Сеќавања)

Иако се познати општествено-политичките, социјалните и другите услови во кои живееше населението на Струмица и Струмичко, сепак сметам дека би требало со неколку реченици да се објасни положбата во предвоените 1939 и 1940 година.

Во 1939 година, поточно во мај е формирано Партиското поверенство на КПЈ за Струмица од три члена. За секретар на поверенството беше избран Јосиф Јосифовски — Јоската, истакнат комунист и сакан човек јуд луѓето на Струмица. Уште на првиот состанок на новоизбраното Поверенство беше разгледано прашањето за идната активност на партиското членство. Доминантна точка беше обновувањето на работата на УРС-овата синдикална подружница во Монополот и формирањето на читачки групи од монополски работници. Целта на формирањето на читачките групи беше да се создадат услови за формирање на партиска ќелија во Монополот каде, главно, се наоѓаше струмичкиот пролетаријат.

По овој состанок се почувствува видно раздвижување сред работниците, кои преку разни предавања, излети и слично се организираа и ги зголемуваа сознанијата за сопствената положба, општествено-политичката и социјалната состојба во која се наоѓаше југословенското општество. Читачките групи и атмосферата која се одвиваше нивната активност одиграа значајна улога во осознавањето на струмичкиот пролетаријат. Сето ова услови Партиското поверенство да донесе решение за формирање на партиска ќелија во Монополот и да се пристапи кон поконкретни акции.

Колку што се сеќавам, во втората половина на април 1940 година беше формирана партиската ќелија во Монополот составена од 5 монополски работници.

Со формирањето на партиската ќелија во Монополот беа создадени услови за уште поорганизирано дејствување на Партијата во работничката средина. Се отпочна со организирањето

на воспитните групи од монополските работници и работнички. Но како најважна задача пред новоформираната ќелија се постави проширувањето на влијанието на Партијата врз работата на УРС-овата синдикална подружница, преку чија активност требаше да се спроведуваат во живот поставените задачи од страна на Партиското поверенство. Поконкретно, една од најважните задачи беше организирањето на членовите на подружницата за борба против сите решенија на управата на Монополот, кои директно ги погодуваа работниците. Пред сè, требаше да се организира отпор против намалувањето на дневниците, отпуштањето од работа и слично.

А сега накратко за некои настани во 1941 година. На оваа тркалезна маса во посебни реферати ќе бидат обработени одделни настани во 1941 година. Тие ќе бидат обработени пошироко, па затоа јас би рекол само неколку збора за настаните по влегувањето на германските војски во Струмица, односно настаните непосредно по нападот врз стара Југославија на 6 април 1941 година од страна на фашистичка Германија.

Веднаш по влегувањето на германските фашистички окупатори во Струмица беше формиран таканаречениот „Бугарски акционен комитет“ во чиј состав влегоа: Димитар Ѓузелов, Ефтим Бојчев, Томо Иванов и др. Овој комитет требаше да послужи како привремена цивилна власт на германските окупатори сè до доаѓањето на бугарските окупаторски војски. По доаѓањето на бугарскиот окупатор овој комитет беше распуштен.

Партиското поверенство на КПЈ во услови на окупација до доаѓањето на бугарските окупаторски војски, одржа два важни состанока и тоа на 8 и 13 април 1941 година. Нашироко се рзгледа и оцени новонастанатата ситуација во Струмица и Струмичко и се набележаа идните задачи на Партијата во таквата ситуација. Се донесоа следните решенија:

— Сред масите да се разоткријат и разбијат сите илузии дека бугарскиот окупатор доаѓа како нивен ослободител;

— Да се демаскира окупаторот и неговата денационализаторска и ограбувачка политика, кој под формата на ослободител сака да ја фашизира земјата;

— Да се поведе бескомпромисна борба против сите шпекуланти кои ја користат тешката положба на народот и безочно се збогатуваат;

— Да се спречи свечениот пречек на бугарските окупаторски војски, а свеченоста да се искористи и да се претвори во демонстрација на отворен отпор и револт кон бугарскиот фашистички окупатор;

— Да се разобличат идеолозите на фашизмот и да се разоткријат нивните лаги.

Додека бугарската буржоазија на чело со овдешните фашистички идеолози Димитар Гузелов, Ефтим Бојчев, Томо Иванов, потпомогнати од специјално дојдените од Бугарија фашистички слуги и пробугарски елементи за да го организираат свечениот дочек на бугарскиот окупатор Васил Катин — Голаш, Атанас Ансаров, Панде Арабаџиев, Љамо Комаров, Мирчо Лазаров и други, од кои првите тројца најмногу се ангажираа за подготвување на пречекот на бугарската војска и власт, Партиското поверенство презеде конкретни решенија за да ги дочека спремно и да ги урне сите планови на овие пробугарски елементи. Партиското поверенство разви широка активност, вложи големи напори во објаснувањето на вистинската тенденција и цел на окупаторот и неговите слуги сред народот. Тоа ги повика работниците, младинците и сите граѓани на Струмица да излезат на демонстрации и јасно да му дадат на знаење на окупаторот дека македонскиот народ ја просре нивната „ослободителска“ мисија и дека ги разоткри сите нивни мрачни планови.

На 19 април 1941 година, според планот на профашистичките и пробугарските елементи, беше закажан пречек на окупаторските војски со придружени манифестации кои требаше да ја направат таа свеченост уште повеличествена. На плоштадот беше сè подготвено да се дочека бугарската окупаторска војска. Чукањето на камбаните беше знак дека бугарските окупатори се приближуваат кон Струмица. Меѓутоа, уште од сабајлето во Струмица се чувствуваше некоја посебна раздвиженост меѓу работниците, младината и граѓаните. Кога камбаните го означиле доаѓањето на бугарските окупаторски војски, наеднаш маса работници, младинци и граѓани со песна и извикување на пароли се појавиле на плоштадот и ја растуриле добро режираната окупаторска политичка фарса. Планот на окупаторот пропадна пред отпорот на нашите маси предводени од членовите на КПЈ. Овде треба посебно да се истакне дека во тој отпор и во тој народен револт предничеше Партиското поверенство како и партиската ќелија од Монополот. Мојам да кажам дека народната демонстрација беше плод на многу успешните извршени подготовки и сестраната ангажираност на членовите на КПЈ сред граѓаните и работниците на Струмица.

Уверувајќи се дека свечениот дочек може да се претвори во манифестација на отпорот против нив, режисерите на таа измама решија дочекот да се изврши надвор од градот, на патот за селото Дабиља.

На 19 април 1941 година, во 10 часот, на плоштадот во Струмица македонскиот народ од Струмица јасно им стави на знаење на бугарските окупатори дека тие се туѓи, дека не се ослободувачи туку поробувачи. Беше манифестиран високиот македонски дух и неговата борбеност, како и правилноста на

линијата на КПЈ. Тоа беше манифестација на висока политичка и национална свест што се гледа и од песните и паролите што беа пеани и извикувани. Граѓаните на Струмица, предводени од членовите на КПЈ, ги пееше песните: „Изгреј зоро на слободата“, „Не сакаме богатство, не сакаме пари, туку сакаме слобода и човечка правдина“, а со паролите „Македонија на Македонците“, „Да живее македонскиот народ“, „Смрт на шпионите“, „Долу шпекулантите“ и слично докрај ги демаскираа бугарските окупаторски намери за поробување и денационализација на македонскиот народ.

Овој прв организиран отпор на народот предводен од својата Партија беше сигнал за уште поголеми акции во натамошната борба на Македонецот спрема фашистичките поробувачи.

Наскоро по доаѓањето на бугарскиот фашистички административен апарат, окупаторските власти и нивните слуги го покажаа своето вистинско лице. Апаратот потпомогнат од полицијата, веднаш по своето доаѓање почнува со ограбувањето и репресалиите што не се познати во овој крај. За неколку дена беа испразнети и ограбени речиси сите трговски и занаетчиски дуќани, дури и без најминимални надоместоци.

Народот на Струмица и струмичкиот крај остана без најелементарни услови за живеење. Положбата стануваше сè потешка. Ситуацијата во Струмица и во овој крај стана дури и полоша од онаа во стара Југославија. Врз целата оваа тешка и очајна состојба, бугарскиот окупатор воведо и безочна тортура со која го стави македонскиот народ во тешка економска и политичка состојба. Сите овие нечовечки постапки придонесоа дури и кај најколеблевитите граѓани да се изгубат сè какви илузии дека „мајка“ Бугарија донесува слобода и социјална правда.

Од репресалиите и теророт на бугарските фашистички окупатори не беа зачувани ни тутунските работници во Монополот. Напротив, овде теророт и тортурата беа поизразити. Работниците на Монополот работеа во тешки и сурови услови за крајно мизерни надници од 4 до 10 динари*. Немаше ниту најелементарни услови за работа. Беше забрането секако групирање и разговор помеѓу работниците, дури не беше одредено ниту времето за појадок, а не постоеја услови на за физиолошки потреби. Нечовечките постапки, малтретирањата и омаловажувањата од страна на чиновниците на Монополот ги надминаа сите граници и ја правеа ненормалната положба уште полоша.

Во такви услови, во почетокот на мај бугарските власти го зедаа сиот тутун од струмичкиот Монопол од реколтата на 1940 година и одбија да им ги исплатат надниците на работ-

*) Сè уште се исплаќаше во динари.

ниците под изговор дека парите ги однесле со себе Србите. Тоа беше последна капка во преполнетата чаша на незадоволство и револт и таа ја достигна својата кулминација кога работниците дознаа дека бугарската окупаторска власт решила тутунот да се пренесе на преработка во Бугарија. Тоа значеше дека струмичките монополски работници остануваат без работа.

Партиската ќелија во Монополот веднаш се состана за да ја проанализира ситуацијата и да се донесат решенија за конкретна акција. Ситуацијата наложува да се даде одговор и за тоа беше донесено решение веднаш да се извести Месниот комитет на КПЈ за Струмица. Келијата го овласти својот секретар Ката Илиева — Поцкова да го извести Комитетот за состојбите во Монополот.

Јосиф Јосифовски, кој беше секретар на Месниот комитет, веднаш свика состанок. На состанокот присуствуваа сите членови, а Ката Илиева — Поцкова ја изнесе положбата, акцентирајќи ги нечовечките постапки, малтретирањето на работниците и тешката положба што претстои. Таа во името на партиската ќелија бараше од членовите на Комитетот согласност да се изведат работниците на штрајк.

Добивајќи ја согласноста од Комитетот, партиската ќелија на Монополот стапува во акција и потпомогната од поранешните членови на УРС-овата синдикална подружница прогласува штрајк. Во штрајкот стапија без исклучок сите работници и работнички на Монополот. Прекината е работата, а работниците мирно и достоинствено дојдоа пред зградата во која беше сместена управата на Монополот. Треба да се каже дека во тоа време како директор на Монополот е поставен Словчо Костурлиев од Струмица, омразена личност и слуга на окупаторот. Со него требаше да разговара избрана група од монополски работници, но тој одби секакви преговори и наместо тоа веднаш ја извести полицијата и војската. За многу кратко време Монополот беше обиколен од војска и полиција, а на повеќе места беа поставени митралези и беа блокирани сите излези. Кога беше блокиран целиот Монопол, пристигнаа полковникот Димов и полицискиот началник (за чие име не се сеќавам). Бугарската окупаторска власт, во лицето на директорот на Монополот, полицискиот началник и полковникот Димов, исто така арогантно одбива да разговара со работниците и со сила настојуваа тие да се вратат во работните простории и да ја продолжат работата. Се обидуваа со измами и лаги да ги заведат работниците, говорејќи дека тие не се криви, туку дека штрајкот е дело на комунистите. Се закануваа и ги заплашуваа работниците, истовремено настојувајќи да го прикажат штрајкот како дело на изолирана група комунисти кои не им мислат добро на работниците. Меѓутоа, акциите

*) Од 1 мај Поверенството на КПЈ, прерасна во МК на КПЈ.

што ги преземаше партиската ќелија на Монополот уште при своето формирање, ангажираноста, непоколебливоста и достоинството што тие го манифестираа секогаш и во секој контакт со масите, придонесе струмичкиот пролетаријат и населението да гледаат на членовите на Партијата како борци за нивните интереси и интересите на македонската нација во целост. Довербата во членовите на Партијата беше толку силна што и покрај заканите и заплашувањата од страна на бугарскиот окупатор да се скрши единството на работниците, ниту еден штрајкач не се поколеба, туку сите како еден, сплотени ги бараа своите права.

Среќавајќи се со таков решителен отпор и високо единство, окупаторската власт беше принудена да им ги исплати надниците на работниците. По извршената исплата работниците се вратија во работните простории, а тутунот остана во Струмица, наместо да се обработува во Бугарија.

Бугарската окупаторска власт уште на другиот ден почна одделно да ги повикува работниците на распрашување во канцеларијата на директорот Славчо Костурлиев. Таа од нив бараше да се кажат организаторите на штрајкот и ги убедуваше дека положбата во која тие работат е создадена од комунистите. Среќавајќи се со молчење, претставниците на окупаторот ги заплашуваа и им се закануваа на работниците дека ќе бидат отпуштени од работа, дека ќе останат без леб, а пак полицискиот началник им се закануваше дека ќе бидат затворени.

Но сите заплашувања, тортури и закани не му помогнаа на окупаторот. Одговорите на работниците беа дека тие сами спонтано ја напуштиле работата заради невозможните услови и лошата ситуација во која работат. Штрајкувачите до еден монолитно останаа на своите искажувања и ниту еден не ги посочи организаторите на штрајкот на монополските работници, на првиот штрајк организиран од неполн еден месец, по распарчувањето на стара Југославија и на десетина дена од доаѓањето на бугарската окупаторска и фашистичка власт во Струмица.

И покрај тоа што од страна на работниците не беше покажан и издаден ниту еден од организаторите на штрајкот, власта реши да бидат отпуштени од работа три работнички, токму три члена на партиската ќелија, без право засекогаш да бидат примени во Монополот.

Штрајкот на монополските работници, предводен и организиран од членовите на Партијата во првите денови на бугарската окупација, покажа дека окупаторот и неговите намери се разоткриени и дека тој секогаш ќе биде соочен со вистината дека е дојден во туѓа земја за него и дека македонскиот народ во него гледа свој поробувач.

Длабоките корени на Партијата во работничката класа и населението на Струмица и Струмичко со отпуштањето на трите члена на партиската ќелија од работа не беа посечени. Тие и другите членови на Партијата ја продолжија својата борба. Но со таа величествена борба на сите народи од овој крај, верувајќи во нив и во Партијата, ја продолжи својата борба. Но со таа величествена борба на сите народи и народности на Југославија, предводени од својата Партија и нејзиниот најголем син Јосип Броз — Тито, се остварија сите вековни стремежи на нашиот народ за слобода и независност.